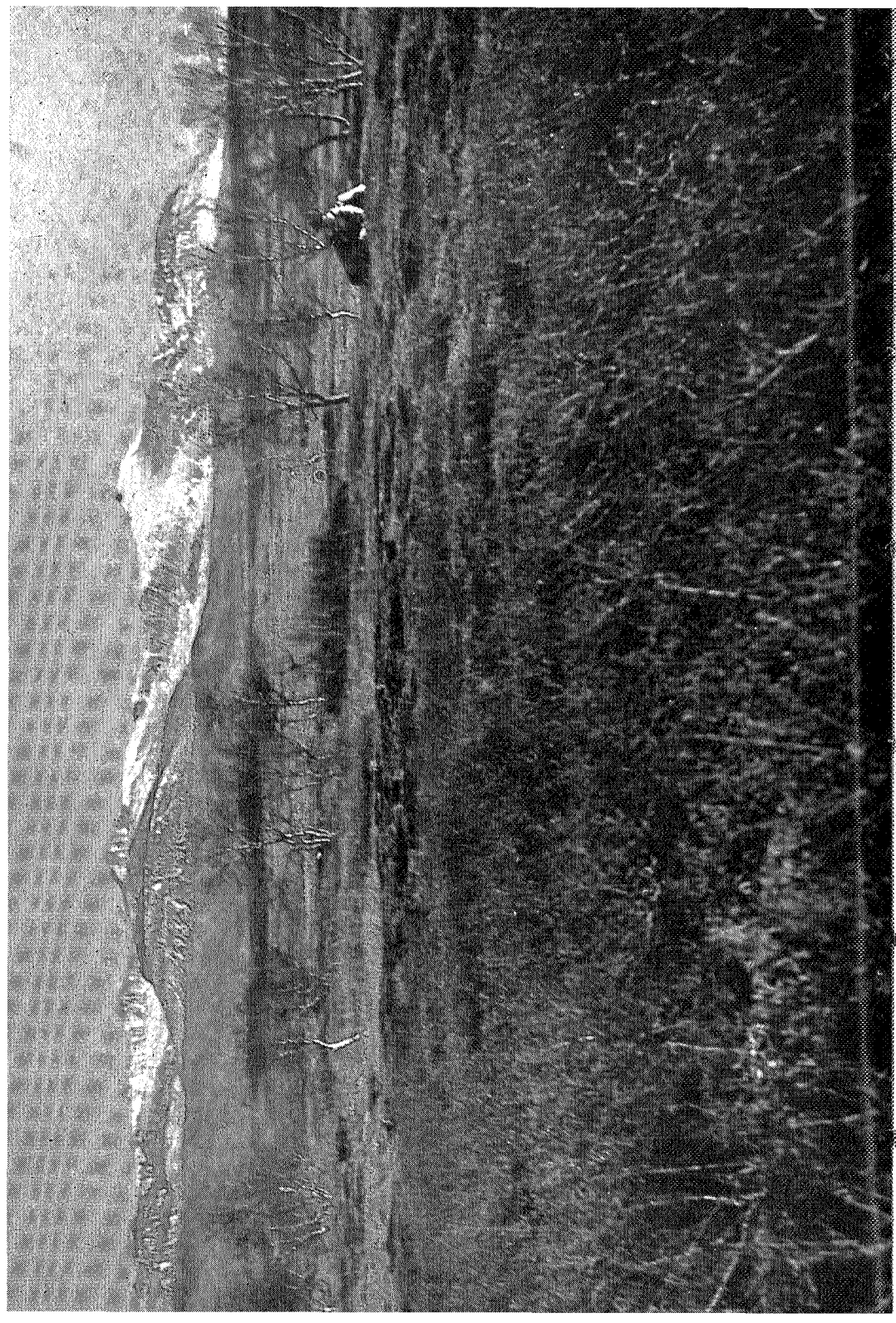

CARL W. GOTAAS

Nedalen og Nedalsreguleringen

Helt siden Trondhjems Turistforening for flere år siden hørte at Trondheim Elektrisitetsverk hadde planer om å lage en kunstig sjø i Nedalen, har styret, så godt det har latt seg gjøre, fulgt med i de planer som etter hvert har kommet fram. Etter de siste planer som det er søkt konsesjon for i brev fra TEV's advokat av 24. januar 1964, og som går ut på en oppdemning til kote 729, vil både Nedalshytta, Nedalen gård og største delen av det i 1917 fredede plantefelt bli neddemt og ødelagt. Det er derfor rimelig at alle natur- og kulturvenner protesterer mot en slik regulering, og fra en ivrig, «gammel turistvenn», herr Carl W. Gotaas, ble der på TT's generalforsamling 28. mai 1964 framsatt det nedenfor siterte forslag, som sikkert får tilslutning av alle som er glad i Nedalen og dens herlige omgivelser.

TRONDHJEMS TURISTFORENING

E. Kierulf

Formann

TT's årsberetning for 1963 har i likhet med foregående år i noen setninger omtalt TEV's prosjekterte neddemning av Nedalen, dvs.: ødeleggelse for alle tider av disse uerstattelige naturdokumenter, hvorav de botaniske er fredet fra 1917.

Samtidig utslettes en stor og viktig del av vårt turistområde — likesom Nedalshytta ødelegges.

Styret og formannen har nå gitt oss en del supplerende opplysninger, bl. a. fra DNT's landsmøte i Larvik forleden, og at saken behandles av NNVF's landsmøte om et par dager. Likesom han pekte på TEV's publikasjoner om behovet for ekstra vanntilførsel til den vordende Nesjøen.

Vårt årsmøte 28. mai 1963 gav styret enstemmig fullmakt til å bruke penger og andre midler til vern mot naturstridige overgrep — og jurist er engasjert.

Mulig en del av møtedeltakerne kan synes det er noe — skal vi i søkt — at jeg, eldre mann, og for nylig tilflyttet de par siste år — har gått så vidt meget inn for denne trøndersak. — Det skal jeg senere kanskje få komme litt tilbake på.

Nå vil jeg ganske kort få si noen ord om denne for TT og for mange både i Trøndelag og i Norge så innfløkte og store sak.

Nedalsreguleringen ble i år for alvor fullt aktuell, da vi omsider ikke vite at TEV ved sin advokat 14. januar 1964 hadde søkt om konsesjon på full neddemning (kote 729), dvs. for å lage en ny og såkalt Nesjø, som vil få en felles overflate sammen med Essandsjøen, der skal bli noe større enn Selbusjøen.

Av publikasjoner om denne sak kan vises til TT's årbøker for 1961, 1962 og 1963 fra følgende forfattere: Overingeniør Moxness, naturverninspektør Krogh og Carl W. Gotaas.

På TT's jubileumsmøte i 1962 holdt imidlertid professor Rolf Nordhagen sitt store, instruktive og interessante foredrag om Nedalsmyrens vitenskapelige betydning og umistelighet — ledsaget av obbelte sett lysbilleder, tatt med 30 års mellomrom. Professor Nordhagen konkretiserte senere sine betraktninger i en manende appell til oss alle naturvenner og TEV bl. a. i «Adressa» 19. februar 1963. Allerede i 1922 utga professor Nordhagen sitt store vitenskapelige verk om Nedalen.

Så lot TEV primo februar i fjor og deretter medio juni sine planer med hensyn til Nedalsreguleringen, publisere i avisene — utdragsvis og i henhold til vedtak av sitt styre basert på utførlige beskrivelser bl. a. v. fra direktør og overingeniør.

Men, TEV hadde allerede i 1961 fremlagt sine tekniske og økonomiske primære utredninger for utvidelse og behovet for elektrisk energi med generelle planer og ganske mange og store alternativer. Det kan nevnes at ett av disse, nemlig Lundesokna, til 24 millioner kroner og 114 millioner kWt i disse dager er opptatt med statsmyndighetene.

Disse alternativer er forøvrig pekt på av den såkalte Gabrielsens

Nedalshytta

Magne Haave

fredningskomité, hvor minoriteten har fremhevet Gaulavassdragets spesielle aktualitet, bl. a. skadeflom, men nå heter det fra TEV: NEDALEN.

Her i Trøndelag har det som kjent vært avisdiskutert ganske meget om Neasaken — særlig fra Naturvernets side. Videre har flere trønderske naturvennlige foreninger vedtatt og i tur og orden sendt myndighetene sine grunngitte protester, likesom TT som nevnt dessuten har engasjert jurist.

NNVF, Oslo, der som kjent holder sitt landsmøte her om et par dager — har i en tid også deltatt i arbeidet med Neasaken — og har bl. a. i brev 17. mars 1964 sendt en utførlig og grundig samt ganske skarp protest til Statens vedkommende — hvor der foruten kritikk pekes på alternativer.

TT's jubileumsbok 1962 har som sitt åpningsmotto: «Kjærlighet til naturen i gammel og ny tid.» Styreformannen sier der bl. a. at

«Turistforeninger og andre naturvenners *håp og hovedoppgave* vil i kommende år være å berge våre fjellstrøk *mot de verste misgrep*». TT som forening og vi medlemmer bør følgelig ha det som en kjær og absolutt plikt å etterleve denne appell — og nå ta et tak sammen med andre naturvenner.

Det var den ærverdige forening UCD (Utile Cum Dulci) som i 1887 enstemmig besluttet «at søge oprettet en Turistforening for Trondhjem». Vi komplimenterer og takker UCD for det — med hilsen via formannen i dag, herr redaktør Torp.

TT ble deretter stiftet 16. desember 1887. Gråkallhytta oppførtes i 1889 (men ble i 1941 revet av «de grønne»). Ordnet kvarter ble det i 1889 på Nedalen og i 1896 på Storerikvollen med henholdsvis 4 og 6 senger. Senere er her bygget og etter hvert utvidet egne hytter med over 150 sengeplasser.

Botanisk fredet ble 6. juli 1917 områdene, ca. 120 km², etter søknad av Trøndelag Fredningsforening, som i 1916 ganske inngående og utførlig skildret disse vakre natur- og interessante og sjeldne flora- og faunadistrikter. Herom heter det i foreningens årsberetning: «Dette vakre stykke norsk natur, som for alle tider skal forbli *uforandret i nationens eie*.» Men slik gikk det dessverre ikke lengere enn til 1942. Da fikk TEV konsesjon på regulering av Essandsjøen, og en stor del av fredningsområdet ble neddemmet og dessverre ødelagt for ettertiden.

Nå er hele Nedalen i faresonen, og hva har vi naturvenner hittil foretatt — og hva kan vi heretter gjøre for vår nødstedte natur?

I sine nevnte planhefter forutsetter TEV så vel i 1961 som 1962, og likesom overingeniør Moxness i TT's årbok 1961, at der fra naturvenner med flere protesteres mot det han rett og slett benevner «grotesk kirurgi» og «vandalkilowatt».

Men protestene daterer seg som foran nevnt, først til 1962 fra professor Nordhagen og utover 1963 fra en del naturvennforeninger.

I TT's årbok 1963 har jeg tillatt meg å skrive — og mener det fremdeles: Vi anser oss for naturvenner, ja, sogar naturelskere — men yter vi noe for våre naturnytelser? Hvis ikke blir vi rett og slett naturskyldnere.

Kanskje jeg ser mer enn de fleste her. Jeg er jo av samme alder

som TT, og jeg har omkring 70 års naturnytelse å gjøre opp for. Jeg går ut fra og håper at mange er eller vil bli enig i sådant resonnement også for sitt vedkommende.

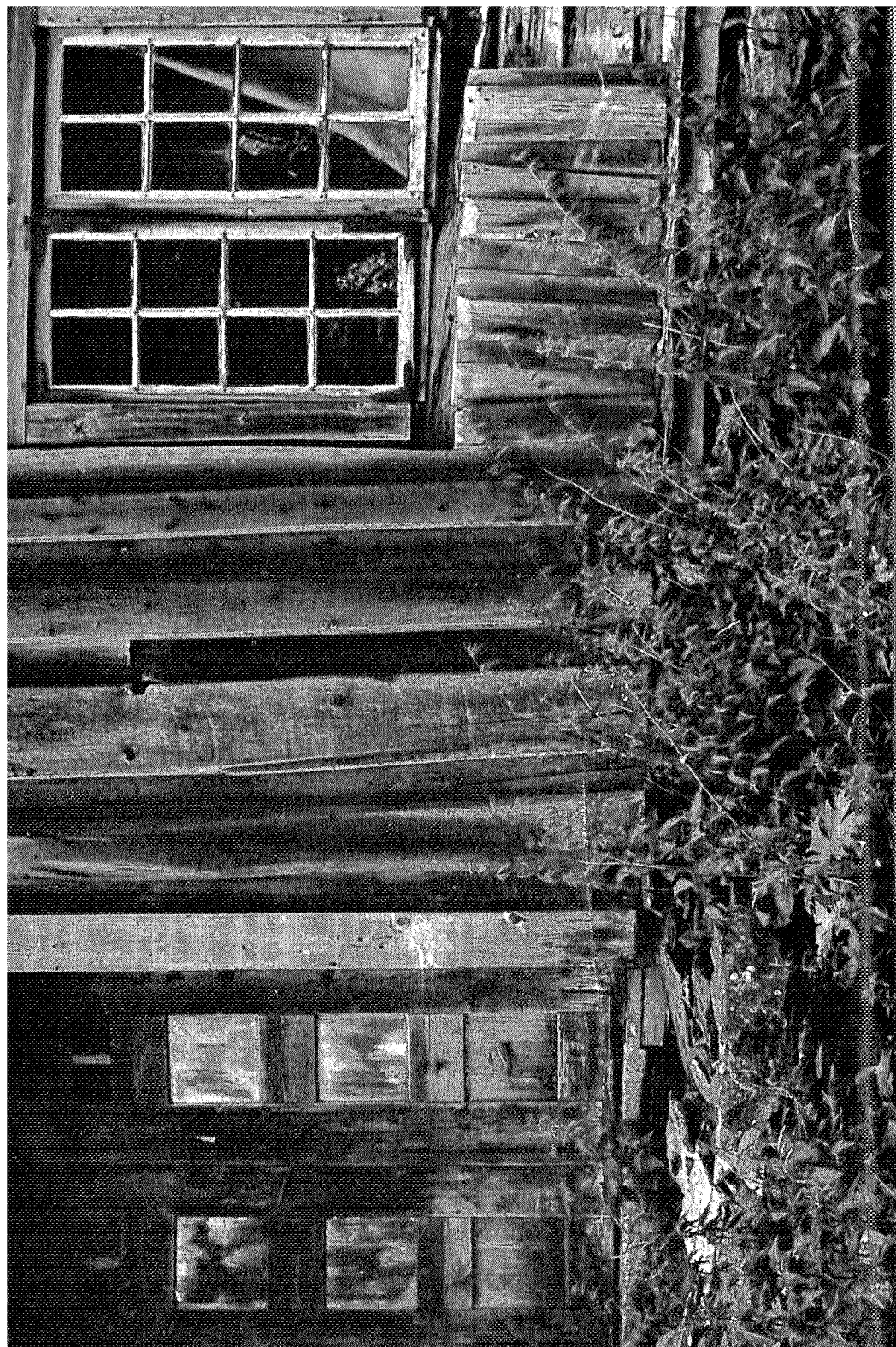
La oss følgelig støtte opp under og gi konkret uttrykk herom overfor TT og andre naturforeningers arbeide til bevaring av Nedalen.

1. Vi kan nemlig nå — foruten bare å protestere — positivt og konkret vise til TEV's forannevnte og mange egne alternativer av 1961, med kapasitet på over 1000 kWh og kapital 270 millioner kroner.
2. Vi kan vise til NNVF's utførlige protestskriv 17. mars 1964.
3. Vi kan vise til atomkraftens konkurrerende fremgang for og økende nyttiggjørelse også i det sivile forbruk.
4. Vi kan vise til at der nå — også i Norge — offentlig fremholdes at vannkraftutbyggingen er i en slags tidsnød, ja, sogar panikk-artet og planløs, heter det.
5. Og, vi kan vel konstatere at naturvernsakene har økende forståelse over hele verden, så også i vårt land.
6. Vi kan vise til Trøndelags Fredningsforenings allerede i 1916 antydde hensikt om faunistisk fredning i Nedalen, hvor TT er den største grunneier og hvorom det i årboken 1913 heter i anledning grunnervervelsen: «disse herlige fjeldtrakter».

Det kan ligge nær å spørre, eller uunngåelig å spørre, hvorfor skal TEV nå og så absolutt omgående endelig ha dette vårt klenodium Nedalen? Ja, der er da gitt grunn også for det fra TEV's side. I brevet av 22. juni 1963 heter det hos Direktøren på side 3: «Nesjø er uten sammenlikning rimeligst å utbygge.»

Skal vi si dette er en naturvennlig eller kilowattvennlig eller usentimental og/eller kynisk betraktning? Det er i alle fall «reine ord for penga'n».

Jeg konkluderer følgelig med å *foreslå* at årsmøtets enstemmige fullmakt av 28. mai 1963 forsterkes med at styret bør inngå til myndighetene med krav om at alle disse eventualiteter og forhold blir nøytralt fagmessig utredet og vurdert, før konsesjon overhodet

kan komme på tale. Der søkes fortsatt samarbeide med andre naturvennforeninger i Nedalsaken.

Fremad for felles friluftsliv blant frie fjells fauna og flora!

Forslaget ble enstemmig vedtatt av årsmøtet 28. mai 1964.

Norges Naturvern Forbund hadde i vår sine landsmøtedager i Trøndelag. Under hovedmøtet ble også Nedalssaken behandlet, og med følgende enstemmige vedtak:

«NNV's landsmøte takker og slutter seg til Forbundsstyret og Trøndelag Naturvern for deres arbeide med Nedalssaken. — Årsberetningen herom og styrets utredning tiltredes. — Landsmøtet vil støtte opp under og slutte seg til styrets foreløpige protest i skriv av 19. mars 1964.»

I juni fremmet så TEV sin i fjor adviserte søknad til Kirkedepartementet om opphevelse av den botaniske fredning av 1917! I juli sendte Botaniske Forening en interessant, fagmessig og grundig utredning til Norges Vassdrags- og Elektrisitetsvesen med diverse henstillinger bl. a. om at de hydrologiske data underkastes en grundig gransking — at samarbeidsmuligheter nyttes fullt ut. I konklusjonen heter det at store magasiner kun bør bygges i øde fjellstrøk, og drives på samkjøringsbasis osv. (Mere om Botanisk Forening senere.)

Ut i august hadde NRK sin befaring og radioreportasje fra Nedalsområdet, ledet av sin «naturekspert» Arne Aasgard, sammen med dr. Haftorn og fra TT herrene Kierulf og Haave. — Avisreferatene herom synes jeg var noe snaue, hvorfor jeg må få referere litt nå.

Herr Aasgaard åpnet med en hyllest til naturen og det herlige friluftsliv i Norge, og sa om Nedalen bl. a.: «*Hvor ellers så man vakrere fjellnatur?*» Dr. Haftorn gikk fullt inn for bevaringen av Nedals natur, bl. a. med faunatisk fredning, idet han siterte fra Trøndelag Fredningsforenings søknad og fremstilling av 1916 med beskrivelse av den «sjelden vakre og frodige natur og flora» m. v. Fra TT-hold ble sterkt fremholdt det uholdbare og irrelevante i å gå til neddemning og total naturødeleggelse så lenge TEV's egne

alternativer (av 1961) om mere kraft, ikke var nøytralt saklig undersøkt og vurdert, idet vistest til TT's årsmøtevedtak.

I september har så Norges Vassdrags- og Elektrisitetsvesens hovedstyre hatt representative befaringer, hvor så vel TEV som TT, NNV og TNV deltok sammen med Tydal kommune, grunneiere og pressen, som har gitt ganske fyldige referater og fotos. — Jeg skal her bare få nevne at det viste seg at kartene og koteanførsleene var unøyaktige, bl. a. konstatertes at TT's Nedalshuser lå på kote 718 mot kartenes 700/704! (jfr. Nordnes i planheftet 1963, og Moxness likeså om 718 for turisthytta, og at der for «å spare denne» ikke burde demmes over kote 714, hvilket ville gi et Nesjø-magasin på kun 75 millioner kubikkmeter, mens de omsøkte koter ville gi en dei millioner mere. — Men det er vel noe usikkert om der på ordinær vis kan skaffes nok og stabilt vann til kjempemagasinet?

TEV's alternativer av 1961 omhandler og beskriver Gaula-mulighetene, og dette er opptatt så vel av Fredningskomitéens (Gabrielsen av 1963) innstilling, spesielt dens mindretall (2 av 6) NNV's Forbund utdyper dette i sin nevnte protest og refererer videre til professor Rolf Nordhagens store vitenskapelige verk av 1928 og offentlige mosjoner i saken fra 1962 av. Botanisk Forening (jfr. ovenfor) hadde allerede i 1963 avgitt og utarbeidet en grunnlagt protest, bl. a. under påberopelse av professor Nordhagens monografiske verk om Nedals-områdene.

Professor Nordhagens kronikk i «Adressa» 19. februar 1963, sier der bl. a. at får de i 1928 og 1954 påbegynte registreringer fortsette i 1989 og 2024, vil man kunne få «en i verdenslitteraturen enestående registrering av et uberørt landskap gjennom ca. 100 år» — og — «Man skal ikke glemme at Nedalsmyrene har ligget der som et uberørt landskap siden istiden. Et slikt landskap kan ingen makt i verden skape om igjen dersom det først ødelegges —.»

Dermed tilbake til den annen front.

Foran er nevnt TEV's «ubotaniske» søknad! - Og datert 7. januar 1964 forelå en skriftlig begrunnelse fra et medlem av Gabrielsen-komitéens flertall hvori det bl. a. heter: «*Vakkert er området heller ikke. — Nedalen er en sump som det ikke kan ferdes folk i.*» — Men så kommer det til slutt: «*Hvilken interesse stedet har i botanisk og*

i annet henseende er ikke jeg den rette til å vurdere» — og fortsetter med: «*Er disse interesser sterke nok, går jeg ut fra der ikke blir noen utbygging, særlig da egnen er fredet.*» (Uthevet av red.) Det ligger nær å gjøre visse refleksjoner til de sterke påstander, med etterfølgende diskriminering av egne vurderingsevner!

Dr. Haftorns sitering av Trøndelag Fredningsforenings premisser i 1916 og hans eget syn og faunatiske konklusjon, støttet av de andre naturfolk under NRK's reportasje, må vel kunne antas være riktigere og noe vi alle, både i TT og andre «naturforeninger», kan slutte opp om.

Om meg — som ikke akkurat er noen novice i Norges naturliv, og begynner å få noen innsikt også her i Trøndelag (med tre somre i Nedalen) — vil jeg nå få opplyse at jeg utover forsommeren ifølge oppdrag (og som hobby) har gjennomgått TT's arkiv fra starten i 1887 og utarbeidet en konsentrert «historikk» om Nedalen, hvorav jeg kortelig skal få nevne:

Nedal gård ble i 1801 kjøpt som statsallmenning og skiftet gjennom årene flere eiere. — TT fikk leiekontrakt i 1903 og kjøpte i 1913 gården, som vel var en av Norges største (40—50 kvadratkilometer). Gården var i sin tid oppdrevet til å fø 16 storfe — hest og småfe. — Der drives nå i turisttiden en slags seter, mens tamrein i flokkevis avbeiter disse saftige gress- og moseområder, hvor der som kjent er nær sagt «uendelige» skogstrekninger og myrer med sjøer, tjern og elver. — Foruten TT er Angellske Stiftelser storeiere sammen med noen gårdbrukere fra Tydal, som har sine romslige seterplasser. Turismen kan sies å ha startet ca. 1880, og TT begynte med å leie rom på gården, bygget noe i 1897 og utvidet i 1935 osv. — Nå er der 63 sengeplasser foruten oppholdsrom — og gård med inventar assurert for 306 000 kroner.

Mitt personlige syn på og mening om Nedalen vil nok herav forstås, men jeg må allikevel få replisere litt til dette om «sumpen» og «ikke å ferdes i for folk»! — Senest nå i sommer var jeg noen dager der oppe og streifet nokså vidt omkring (i flere retninger). — Jeg så dusinvis av turister som hadde ferdes kilometervis — og alle likte vi Nedalsnaturen!

TT's årsmøtevedtak 1964 har punktvis fremholdt at TEV har flere muligheter foruten planheftet 1963 om en eventuell Nesjø.

Overingeniør Moxness redegjør således i planheftet av 1961 for denne flerhet, hvorav noen allerede er påbegynt i mellomtiden og andre utredes suksessivt, f. eks. Gresslifoss, Sellifoss, Vessingfoss («Nea»), Lundesokna, Hegsetfoss, Håen med flere — mens der gjenstår f. eks. Nedalsfoss (ikke forveksle Nesjø) og diverse prosjekter i forbindelse Ranheim-alternativet — og endelig de store muligheter med Gaulavassdraget, som ifølge planheftet 1961 har omtrent like stort nedslagsdistrikt som Nidelvas: ca. 3 000 kvadratkilometer!! — Der anføres at Gaula gjennom århundrer er beryktet som skadeflommelv (jfr. årets prøve), og at det har vært påtenkt å sende Gaula i tunnel til havs! — Ifølge Studieselskapet for kraftkilder siteres der, kan Gaula utnyttes i fire kraftverker og føres i tunnel fra Eggafoss i Haltdal til Gressli i Tydal. De milliontall i kroner og hestekrefter som er oppgitt for de ovennevnte muligheter, oppgis å være realistiske og anvendbare. Gabrielsens mindretall og NNV's Forbund har som før nevnt gått inn for dette.

Hvorfor da Nesjø-prosjektet, og nær sagt omgående? — Jo, ikke bare fordi det som nevnt er rimeligst i anlegg, men TEV må antas som andre elektrisitetsverk i vårt land, å være i en slags tidsnød, fremholdes det, og ikke bare i relasjon «atomfryktkonkurransen» om noen år, men der meldes jo om naturgass og oljeforekomster både i Nordsjøen og på Svalbard. Der er dessuten store, for ikke å si veldige, ikke utbygde vannkraftmuligheter så vel i Afrika som i Asia osv., fremholder Ragnar Frislid i sin bok Naturvern (1964), og som kommer på toppen her! — Derfor gjelder det om å få utbygget snarest mulig for å kunne få amortisert anleggene langt ned før denne store konkurranse tar til. Altså tidsnød for elektrisitetsanlegg i Norge, TEV inklusive.

Det haster altså, og dermed synes det som naturhensyn får vike —men det er jo fremholdt noe om at vi er da ikke kilowattvandaler?

E. S.
Etter at foranstående var levert redaksjonen, overvar jeg som tilhører i Polyteknisk Forenings høstmøte Nedalssakens behandling.

Med redaktørens velvillige tillatelse — nå i den 11. time — skulle jeg få plass til å sitere fra ett av de mange interessante innlegg følgende fra eller del av overingeniør Henmo (tidligere i TEV).

Overingeniøren opplyste at med sine ca. 50 års erfaring mente han at de rordinært ikke kunne skaffes mere vann til en eventuell Nesjø enn ca. 55 millioner m³, hvortil kun behøves en oppdemning til kote 712,4! (Jfr. ovenfor fra TEV's planhefte om kote 714, eller 75 millioner m³ for «å kunne spare Nedalshusene»).

LANDSMØTET I TRONDHEIM

1. juni 1964

Under sak 1, Årsberetningen, leste formannen, dr. Hagen, opp følgende forslag, som var ham innlevert av Carl W. Gotaas:

«NNV's landsmøte takker og komplimenterer Forbundsstyret og TNV for deres arbeide med Nedalssaken. Årsberetningen herom og styrets utredning på møtet tiltredes. Landsmøtet vil herunder slutte seg til styrets foreløpige protestskriv av 19. mars 1964.»

Ingen forlangte ordet.

Forslaget ble vedtatt med applaus.

«ADRESSEAVISEN»s HUSPOET: ADRIAN

skrev 14. februar 1963:

DAGENS LILLE TANKE

(går mot strømmen)

E.-verksdirektøren frister: Vi kan skaffe mere strøm, og den blir langt fra dyr.

Den koster kun en vakker drøm:

et plantefelt, en fuglemyr, en hytte for turister!

Men skal vi selge denne skatt

for noen tusen kilowatt?